

“Het *all male panel* is regel en geen uitzondering”

VROUWEN OP HET PODIUM: OMDAT HET MOET ÉN KAN

Studium Generale over genderbewust programmeren

door Laura Mol - Sinds vijf jaar werk ik bij Studium Generale, podium voor kennis en reflectie van de Universiteit Utrecht. Ons hele team, bestaande uit vijf vrouwen en twee mannen, is ervan doordrongen dat dit onderdeel van de universiteit een voorbeeldfunctie heeft. Wij bieden academici letterlijk een podium voor een zaal vol jongeren en ouderen. Dus zoeken we actief naar vrouwelijke toponderzoekers in de programmering en willen we gender, discriminatie en diversiteit agenderen. Dit is niet altijd even makkelijk, maar dat is de strijd om gelijkwaardigheid nooit geweest.

Of het nu gaat om wetenschappelijke congressen en symposia, of een populaire talkshow op tv: wanneer er publiekelijk wordt gesproken, staan mannen in de spotlight. In een NRC Next artikel* werd het als volgt verwoord: “Vrouwen op tv? Ja, als aankleding op de eerste rij”. Uit cijfers blijkt dat in 2015 slechts 35,4% van iedereen die in beeld komt op de publieke omroep een vrouw is. Het *all male panel* is regel en geen uitzondering. De blog ‘All Male Panels’* houdt ze bij: van een Spaans congres over Foucault tot The International Conference on Clinical Sciences and Drug Discovery in Dundee. Athena’s Angels, vier academici - waaronder de Utrechtse Universiteitshoogleraar Naomi Ellemers - die opkomen voor de belangen van vrouwen in de wetenschap en strijden voor gelijke kansen, kaartten dit probleem aan in hun nieuwsbrief begin 2016*. Wanneer een organisatie om uitleg wordt gevraagd, komt men niet verder dan dat het ‘gewoon toeval’ is dat er alleen maar mannelijke deskundigen in een panel zitten of dat ze niet kijken naar sekse maar simpelweg voor ‘de beste kandidaat’ gaan.

Kansberekening

Ionica Smeets haalde in haar column in de Volkskrant* deze seksistische argumenten onderuit met kansberekening. Een congres

waarbij negen mannelijke sprekers zijn uitgenodigd? “Per kandidaat is de kans 50 procent dat het een man is en 50 procent dat het een vrouw is. Het is vergelijkbaar met een muntje gooien. Als je dat negen keer op een rij doet, is de kans dat je op alleen maar mannen uitkomt 0,2 procent. Dus dat is wel héél toevallig.” En natuurlijk zijn er meer mannelijke experts - slechts één op de zes hoogleraren is vrouw - maar Ionica rekent ons voor dat als je écht willekeurig selecteert, het veel waarschijnlijker is dat je op één of twee vrouwen uitkomt op een panel van negen. Smeets snap ook wel dat je als eerste aan bekende mensen denkt of deze op de poster wil hebben, maar dat is geen excuus. Smeets: “Als je mij ‘s nachts wakker schudt en vraagt om een panel samen te stellen, dan zal ik iets roepen als ‘Robbert Dijkgraaf en Alexander Rinnooy Kan’. Maar dat komt doordat ik niet zo goed kan nadenken als ik net wakker ben. En ik vrees dat veel organisaties ook niet zo goed nadenken als ze experts zoeken.” Ik durf te stellen dat Studium Generale dit wel bewust doet.

Bijna all female panel

Onze lezingenreeksen komen vaak in setjes van acht of vier. In eerste instantie proberen we voor elk ‘slotje’ een vrouw te vinden. Daarnaast hebben we bij het Science Café,

een talkshow die we organiseren in Tivoli, een tafel met vier gasten en een presentator die in gesprek gaan over een overkoepelend thema. Zo ging het op 15 februari jl. over de liefde. Door onze *biased* zoektocht kwamen we uit bij drie vrouwelijke en één mannelijke expert en presentatrice Sofie van den Enk. “Wow, een bijna *all female panel!*”, riepen we blij verrast op kantoor na de laatste toezegging. Want ondanks alle goede bedoelingen zijn de cijfers elk jaarverslag weer ‘ten faveure’ van de man. Eén op de drie sprekers is vrouw. Na vijf jaar programmeren kan ik zeggen dat in het algemeen mannen vaker ‘ja’ zeggen op uitnodigingen. Zij hebben ook minder problemen om te spreken over onderwerpen die niet helemaal hun expertise zijn. Regelmatig checken we of een lezingenreeks genoeg ‘vrouwen heeft’; zo niet, dan gaan we aan de slag. Het kan best zo zijn dat we dan op een ander onderwerp overgaan, om zo aan ons quotum te komen. Wij vinden het niet erg om af en toe inhoudelijke aanpassingen te doen voor betere representatie. Bij gelijke geschiktheid (relevante expertise en goede spreekvaardigheid) kiezen we bijvoorbeeld ook voor een Utrechtse wetenschapper op het podium. Je kunt het positieve discrimineren vinden. Of denken dat het expres selecteren van vrouwen gelijkheid ondermijnt. Maar gelijkheid is niet hetzelfde als gelijkwaardigheid. Op dat gebied is nog veel winst te behalen. Mannen hebben in onze maatschappij nu eenmaal een streepje voor en door vrouwen ook een duwtje in de rug te geven, proberen we naar gelijkwaardigheid toe te werken. Wij zien dat als onze maatschappelijke verantwoordelijkheid. Het is de bedoeling dat ook de vrouwelijke helft van ons publiek zich in de samenstelling van de Science Cafétafel of de wetenschapsfilosofie-lezingenreeks herkent.

Representatie

Is het belangrijk dat de dames in ons publiek dames op het podium zien? Daar zijn de meningen over verdeeld. Dr. Linda Duits (Sociale Wetenschappen, UU) die gespecialiseerd is in media, schrijft in een column over genderrepresentatie* dat het niet alleen over representatie, maar ook over receptie gaat. Hoe geeft het publiek betekenis aan dat wat ze krijgen voorgeschoteld? Duits: “Vrouwen turven zegt dan ook niets. Zelfs turven wat die vrouwen precies doen en in welke context vertelt ons niets over de effecten daarvan. Zo weten we uit onderzoek dat publieken wantrouwend worden bij al te politiek correcte series. Als allochtonen heel positief worden afgebeeld is dat goed in termen van representatie, maar als kijkers de serie vervolgens afschrijven omdat ze het gevoel hebben naar propaganda te zitten kijken, heb je daar niets aan.” Ook al heeft het medium misschien een expliciete of impliciete boodschap, kijkers geven zelf betekenis aan wat ze zien. Overigens erkent Duits dat het tekort aan vrouwen aan talkshowtafels een teken van seksisme en dat de scheve verhouding tussen mannen en vrouwen een probleem is, al tientallen jaren. Het ergst is dat na al die tijd van aanklaarten niks is veranderd. Dus zelfs als het argument van representatie of rolmodellen volgens sommige mediawetenschappers eigenlijk géén argument is, moeten we wel streven naar meer diversiteit op het podium.

Onderbewuste ideeën en rolmodellen

Daarnaast denk ik persoonlijk dat het zien en horen van vrouwen in de media en daarbuiten, wel invloed heeft op in ieder geval de onderbewuste ideeën over mannen en vrouwen. Tijdens het Science Café in het najaar van 2015 spraken we over humor. Iemand uit het publiek vroeg: “Waarom hebben vrouwen geen humor?” Dit was een serieuze vraag waar vervolgens door de (mannelijke) gasten aan tafel lollig op werd gereageerd. Het is pijnlijk dat de (vrouwelijke!) vraagsteller oprecht uitging van het stereotype dat vrouwen geen humor hebben. Het is pijnlijk dat de wedervraag van één van de panelleden was: “Kun je een vrouwelijke cabaretier noemen?”, en de vraagsteller alleen Claudia de Breij kon be-

Science Café in Tivoli Vredenburg

Foto: Koen Peters

denken (de enige vrouwelijke cabaretier in Nederland met echt veel media-exposure en de eerste vrouw die de oudejaarsconferentie mag gaan doen). Het is pijnlijk dat daarop vanuit het panel de respons kwam: “Maar dat is dan ook een halve man” (ugh). Ik denk dat als er meer grappige vrouwen in tv-programma’s of op de radio verschijnen, dit soort vooroordelen en stereotypes niet houdbaar zullen zijn.

Representatie en zichtbaarheid zijn niet alleen een middel in de strijd tegen stoude en vastgeroeste ideeën, maar ze kunnen ook jongere generaties inspireren. Het Amerikaanse vrouwenvoetbalelftal zette de campagne #SheBelieves op*, specifiek om jonge meisjes aan te sporen te gaan voetballen en voor het hoogst haalbare resultaat te gaan. Nadat het team in juli 2015 wereldkampioen werd, meenden velen op Twitter dat “playing like a girl” (een term die voorheen werd gebruikt om zowel jongens als meisjes te beledigen als ze aan het sporten waren) dus eigenlijk iets heel positiefs is. Waarom zou het ons publiek niet inspireren als zij juist vrouwelijke wetenschappers horen over hun onderzoek? Ja, je verwacht het op basis van foute aannames - “techniek is voor mannen” - misschien niet, maar ook een vrouw kan hoogleraar ‘Inorganic Nanomaterials’ zijn, kijk maar naar prof. Petra de Jongh!

Agenderen

Wij zijn niet alleen maar bezig met het ‘turven’ van het aantal vrouwelijke spre-

kers. Ook in ons programma willen we aandacht besteden aan diversiteit en inclusie. In de lezingenreeks ‘Identiteit onbekend’ spraken zes deskundigen over identiteitsvorming. Mediawetenschapper dr. Dan Hassler-Forest (UU) legde uit dat populaire cultuur grote invloed heeft op hoe wij nadenken over sociale kwesties, van racisme tot gender en seksualiteit. Wetenschapsjournalist Asha Ten Broeke legde uit hoe belangrijk het lichaam is voor hoe de wereld over ons oordeelt: “Puur op basis van de aanwezigheid van een piemel of vagina trekken we een heel vat open aan cultuurgekleurde verwachtingen en aannames”.

Blijven verbeteren

Ook wij hebben de plank weleens misgelopen als het gaat om de afbeelding van vrouwen. Zo kregen we boze mailtjes van studenten die onze poster van het najaar van 2015 op de campus hadden zien hangen. Op de originele foto zie je het gezicht van een jonge dame met snoepketting, maar door de lay-out van de poster is alleen de mond met ketting te zien. Wij kozen het beeld vanwege de aangename pasteltinten en bedachten er de slogan ‘Bijt je stuk op kennis’ bij. Dus toen we klachten kregen over “objectificatie”, waren wij verbaasd. We verdiepten ons in het gebruik van (seksuele) objectificatie in fotografie en tsja, het is een gezicht zonder ogen en alleen een mond. Al met al zorgde dit incident ervoor dat we beter nadenken over de beelden die we voor onze reclame-uitingen kiezen. Bewustwording is de eerste stap

Foto: Jan Willem Groen

naar een betere toekomst en het is belangrijk om er ook intern over te blijven praten.

Soms makkelijker dan je denkt

Voor de organisaties die naar eigen zeggen "niet de mankracht hebben om een positief discriminerend beleid te voeren", aldus eindredacteur Herman Meijer van Pauw, heb ik nog wel wat tips. Er zijn genoeg websites met een overzicht van vrouwelijke experts: ZijSpreekt, de Society for Women in Philosophy, Women Also Know Stuff (opgericht door Amerikaanse academici voor journalisten)*. Op de website van de UU kun je trouwens tegenwoordig ook redelijk gemakkelijk zoeken op expertise. Als ik daar bijvoorbeeld 'autisme' intyp, krijg ik als eerste hit prof. Chantal Kemner. Zo makkelijk kan het dus zijn. En als je er echt niet uitkomt bij je volgende congres, panelshow of faculteitsfeestje, mag je ook ons kantoor bellen. We denken graag met je mee!

* Zie onze rubriek WWWeetjes (pagina 8) en website (uu.nl/vrouwennetwerk) voor de genoemde artikelen en blogs, en extra achtergrondinformatie, red.

Laura Mol, MSc is programmamaker bij Studium Generale en houdt van wetenschap, maar praat tijdens de lunch en op Twitter (@Laura_Mol) vooral obsessief over popcultuur, sport en feminisme - die zaken gaan namelijk opvallend vaak samen.

Kijk de lezingen van SG terug via www.sg.uu.nl. Op deze site vind je ook het programma.

DRS. CARINA VAN DER LAAN

PhD Sustainable agriculture in tropical forest landscapes

Foto: Babo Sembodo

De laatste fase van mijn promotieonderzoek is aanbroken: de datum van mijn verdediging is bekend! Dat betekent dat ik mijn proefschrift over de effecten van landbouw op tropische bossen in Indonesië op korte termijn zal afronden.

Mijn onderzoek richt zich op Oost Kalimantan, in Indonesisch Borneo. Tropisch bos wordt op grote schaal gekapt voor hardhout en ook gekapt of verbrand voor de aanleg van groot-

schalige oliepalm-, rubber- en pulp/papierplantages. Ik heb in kaart gebracht hoe de processen van boskap plaatsvinden en of daar patronen in te herkennen zijn. Vergelijkbare processen hebben plaatsgevonden in Sumatra, waar het grootste deel van het bosareaal al gekapt is.

Op het moment van schrijven ben ik in West Papoea, dat nog grotendeels bedekt is met bos. Echter, mijnbouw, houtkap en grootchalige oliepalmpantages zullen ook hier steeds meer uitbreiden. Als deze grootschalige plantages met de huidige snelheid aangeplant blijven worden, dan zijn de negatieve effecten enorm: voor bosareaal, soortenrijkdom en koolstofvoorraden. Ook de gevolgen voor de unieke en traditionele levensstijl van de Papoea's zullen ernstig zijn.

De Indonesische overheid kan een grote rol spelen: met de aanpak van corruptie en door middel van verantwoordelijke landzonerings kan bos behouden worden. Daarnaast spelen bedrijven en consumenten ook een rol. De opbrengst per hectare van palmolie, rubber en andere producten uit de tropen zou omhoog moeten, zonder boskap, en de wereldwijde consumptie naar beneden.

Vroeger voelde ik boosheid en machteloosheid als het ging om ontbossing in de tropen, vooral omdat we er allemaal zo'n grote invloed op hebben en er zoveel aan zouden kunnen doen. Mijn passie voor natuurbehoud heb ik nu om weten te buigen naar haalbare activiteiten en doelen. Mijn promotieonderzoek en de samenwerking met lokale organisaties zijn daar goede voorbeelden van.

Na mijn promotie wil ik als freelance adviseur samenwerken met lokale organisaties in Indonesië en elders in de tropen, met als doel landbouw te verduurzamen, zodat bos voor mens en dier behouden kan worden. Daarnaast wil ik meer bewustwording en enthousiasme creëren bij consumenten, zodat ook zij hun steentje kunnen en willen bijdragen.